

Lélekfény

Borza Teréz kiállítása elé

Borza Teréz (1953) organikus formákból készülő porcelán és papír művei által a lét egymásra épülő, egymást követő, illetve felváltó állapotainak, az emberi lélek változás-fázisainak fogalmai válnak plasztikai valósággá. Evolúció, születés, álom, ébredés, bezárkózás, magány, újjászületés – mindennapi és egyben magasztos stációk.

Alkotójuk a hazai és nemzetközi kerámia kiállítások rendszeres résztvevője, viszont saját megfontolása és döntése alapján egyéni tárlatainak száma viszonylag csekély. Csak és kizárólag akkor mutatja be önálló kiállításon munkáit, ha úgy érzi, hogy mondanivalójának egy-egy témaköre megérett a nyilvánosságra. Ezért is külön ünnep minden egyéni kiállítása, ahogy ez a jelenlegi is. A címe – *A fény metamorfózisa* – utal munkáinak lényegére, porcelánplasztikáinak „lelkére”.

A fény nem csupán megjelenik és megjelenít Borza Teréz porcelánjai esetében, de maga is alapvető témája a műveknek. A transzparencia szintén fontos vonása művészetének, és szoros összefüggésben áll a transzcendens világgal. A transzcendencia valamennyi művében jelen van, akár valamely természeti jelenséghez kapcsolódik a témájuk, akár konkrét szakrális tartalmakat jelenítenek meg. A transzparencia és a fény tehát transzcendens tartalmak, spirituális és szakrális jelentésrétegek kifejezői, de a fénynek mint optikai jelenségnek a plasztikai megragadása is fontos a művész számára. Ahogy maga is megfogalmazta: „Amikor elkészülök egy-egy darabbal, az első dolgom mindig kilépni a műhely elé, és a nap felé tartani az új művet, hogy lássam, kijött-e az a fényhatás, amit szerettem volna.”

Borza Teréz porcelánművei érzékeny, lírai objektumok, amelyek a művész kezének érintését, mozdulatait egy leheletfinom csipke rebbenésével őrzik. Anyaguk, a porcelán legfőbb tulajdonságai öltenek bennük testet: a tisztaság-fehérség, a keménység-szilárdság, az átlátszóság, vagy a törekenység. Egyrészt magukba zárják, félig áteresztik, másrészt irizáló, hősínű felületeikkel sugározzák is a fényt. A porcelán a kerámiaipar legnemesebb anyaga.

A kerámiaművészetben használatos anyagok közül a porcelánból készíthetők a legfinomabb formák, egyedül ez válik kristályosan áttetszővé a magas hőfokú kiégetés után. A köztudatban elsősorban a törekenységgel azonosítjuk. Pedig legfőbb tulajdonságai között van az áttetszőség és a féhérség mellett a keménység is. Ez a három dolog emeli ki a többi kerámiaipari termék közül. (Szilárdságát és további fizikai tulajdonságait leginkább a mullitnak köszönheti; ez az ásvány tipikusan 1100 °C fölött keletkezik a porcelán egyik fő alapanyagából, a kaolinból. Borza Teréz porcelántárgyai magas tűzű égetéssel, 1240 °C-on készülnek.) Az alkotó a porcelán alaptulajdonságaival hangsúlyozza és juttatja kifejezésre a számára fontos, plasztikailag megjeleníteni kívánt tartalmakat. Választott témái a porcelán valamely – vagy éppen mindegyik – előbb említett tulajdonságát szintén magukon, magukban hordozzák. Legyen az természeti jelenség, mint a már említett, a tárlat címében is szereplő fény megragadása, vagy olyan organikus formákban rejlő szimbólumok, mint a tojás- vagy kagylóhéj, illetve a virágkehely.

Most kiállított alkotásai is arra készítenek, hogy rácsodálkozzunk az „első természetre”, és arra figyelmeztetnek, hogy az emberi alkotás mint „második természet” sohasem szakadhat el az elsőtől. Abból kell merítenie ihletettséget, erejét, és folyvást csak abban újulhat meg. Borza Teréz művészete ebben a szellemben hordozója a folytonos megújulásnak.

Valamennyi művére jellemző a múlttal és az emlékezéssel való intenzív kapcsolat is. Ugyanakkor a jelenben élő, kortárs alkotó és gondolkodó, ahogy azt művei által érezni lehet, hittel és bizakodással teli személyiség. Spirituális beleérzése, intuitív érzékenysége nem csak szakrális átszellemültséggel társul, de a természettel való azonosulás szándékával is. Dosztojevszkij gondolata, miszerint „a szépség megmenti a világot”, Borza Teréz mottója. Dosztojevszkij számára a szépség és a jóság egybeolvad egy krisztusi fogalomban, amelynek

irgalma és áldozata fogja a világot ebben az értelemben megváltani. Saját bevallása szerint az alkotót ez motiválja egy-egy meditatív kiállítás megrendezésekor. Ezzel is közvetíteni szeretné a „hit örömét és a lélek békéjét”.

Művészi és személyes hitvallását pedig így fogalmazta meg egy korábbi tárlata alkalmával: „Porcelánmunkáim célja mindig az, hogy megnyugvást, békét, örömet adjak az embereknek. [...] Egyfajta hit-örömet szeretnék adni ebben az elszomorodott világban. Úgy érzem, akinek hite van, annak reménye is van, mert az újjászületés lehetőségét mindenben megtaláljuk.”

Borza Teréz a porcelán művésze, de egyben szobrász is, hiszen a térrel, a térben és annak spirituális és ökológiai kitágításán keresztül alkot. Plasztikai művei nemcsak átlépik a határt képző- és iparművészet között, de ledöntenek minden válaszfalat a porcelánművészet és a szobrászat között is. Kisplasztikáin kívül köztéri szobrai is bizonyítják ezt, amelyeknek kismintái a kiállítás harmadik terében megtekinthetők.

Minden gondolata, érzése alkotás közben átlényegül, az anyagból szellemi alkotás születik. Művei az organikus és az absztrakt, valamint a valós (anyag) és a gondolati (anyagtalan) megtestesülései egyszerre. A műterem csendes magányában alkotóként újra és újra átéli, megismétli és imitálja a teremtés folyamatát. Itt csak egyedül van. Az alkotó maga. Itt csak ketten vannak. A készülő mű és az alkotó. Csönd van, végtelen csönd. Kizárva a külvilág, a művészeti élet minden zaját, a trendek csatározásait, a valóságon túli valóságban elmélyülten dolgozik. Ez a meditatív állapot a hiteles művek létrehozásának alapja.

Műtermében nem csak elmélyülten, de örömmel is alkot. Elkészült művei által (szándéka szerint) ezt az alkotás közben átélt önfeledt örömet nyújtja át a nézőknek. Mi pedig állunk, először a letisztult színek és formák, a harmonikus kompozíciók, a légiesen lebegő megfogalmazás varázsol el bennünket. Majd egyre inkább érezzük, hogy a művek lehetővé teszik az átjárást álom és ébrenlét, földi és égi szféra, evilági és túlvilági, immanens és metafizikus között. Általuk megnyílik az egyik létezési módból a másikba, vagy a hétköznapi valóságból a képzelet mezejére, illetve az álom földjére való átjutás lehetősége is. Fényük el- illetve átvezet a művészet transzcendens világába.

Dr. Szeifert Judit művészettörténész